

Siyasal Partilerin Gelir Kaynakları Üzerine Bir Araştırma

Şiir YILMAZ^(*)

Bilindiği gibi siyasal partiler her dernek gibi üyelerinden aidat toplarlar, Devlet yardımı adı altında hazineden para alırlar, taşınır taşınmaz mal varlıklarından edindikleri gelirler vardır. Bir de en önemlisi yandaşlarının partilere yaptığı bağışlardır. Bu bağışların seçim öncesinde arttığı, iktidara yakın partilere daha fazla miktarda yapıldığı da bir gerçektir. Özellikle seçim yılında yapılan bağışları ve üyelik giriş aidatlarını hükümet politikasını etkilemeği uman rant arayışları olarak yorumlamak mümkündür. 1999 yılında yasada yapılan bir değişiklikle gerçek ve tüzel kişilerin yaptığı nakdi veya ayni bağışların tutarının 2 milyar TL sınırı aşamayacağı hükmü getirilmiş, bu parasal tutarın her takvim yılı başında Vergi Usul Kanunu hükümleri uyarınca belirlenen yeniden değerlendirme oranında artacağı kabul edilmiştir. 1999 yılında yapılan bu yasal değişiklik öncesinde siyasal partiler 50 milyon lirayı aşan bağışları kabul etmeme yükümlülüğü altındaydılar. Bu nedenle, bağışlar olduğundan düşük gösterilmekte, başka isimler altında alınmakta veya hiç ibraz edilmemekteydi. O yüzden, çalışmamızda mutlak rakamlar yerine gelir kategorilerinin toplam parti gelirleri içindeki payı, yıllar itibariyle seyri ve yıldan yıla gösterdiği değişiklikler esas alınmıştır.

Siyasal partilerin Devlet Yardımı almasının gerekçesi, siyasal partileri belli çıkar grupların eline düşürmemektir. Siyasal Partilere aldıkları oy oranında Devlet Yardımı yapılması çeşitli kereler muhalefet partileri tarafından şikayet konusu olmuş ve siyasal partiler kanun önünde eşitlik ilkesinin ihla-

(*) Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, İktisat Bölüm Başkanı

li gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır. Sorunu, siyasal partilerin yaptığı faaliyet kamu yararı kapsamına girer mi, milletin ödediği vergilerden bu harcamalar karşılanmalı mı karşılanmamalı mı noktasından ele alan Anayasa Mahkemesi bu doğrultuda birbiriyle çelişen iki ayrı karar vermiştir. Kararın ilkinde (25 Şubat 1970) siyasal partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak görülmesi gerektiği noktasından hareketle, siyasal partilerin harcamalarında kamu yararı gören Anayasa Mahkemesi, Devlet yardımını onaylamaktadır. Bir yıl sonra (9 Temmuz 1971) gene Devlet yardımının bölüşülmesi konusunda Anayasa Mahkemesine başvurulmuş, bu kez Anayasa Mahkemesi, siyasal partileri herhangi bir dernekten farklı ele almama görüşünü benimsemiştir. Bu ikinci görüşte Anayasa Mahkemesi, milletin kendisine yarar sağlayacak bir siyasal partiyi yaşatacak ve geliştirecek desteği verebileceği, o partiyi ne pahasına olursa olsun yaşatacağı noktasından hareket etmektedir. Bu ikinci görüşü savunanlara göre, siyasal partilerin harcamalarında kamu yararı olması kesin değildir. Siyasal partiler anayasal düzen dışına çıkmaları halinde kapatılabilmektedir. Demek ki her siyasal parti, kamu yararına çalışan bir dernek muamelesi göremez ve kamu yararı ilkesinin olmadığı bir alanda harcamalar vergi kaynaklarından karşılanamaz. Anayasa Mahkemesinin devletçe yapılan yardımı Anayasaya aykırı bularak iptal etmesinden sonra yasa koyucu, siyasal partilere devlet yardımı maddesini yeniden düzenleyip benimsemiştir: 1982 Anayasasının 68. ve 69. maddeleri siyasal partilere "yeterli düzeyde ve hakça" devlet yardımı yapılmasını hükme bağlamış, böylece, Anayasaya aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvuruların önü alınmıştır.

Siyasal Partilerin gelirlerine ilişkin bu çalışma, 1982 Anayasası ile siyasal partilerin devlet yardımı almasının kesinlik kazandığı ve siyasal partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesince yapılmaya başlandığı 1982 sonrası dönem itibariyle başlamaktadır. Ancak, 12 Eylül askeri darbesinden sonra siyasal partilerin kapatılması, siyasal yasaklama getiren ara dönemlerin yaşanması, sağ ve sol kanatta yeni isimlerle kurulan partilerin bir süre sonra kapatılıp başka isimlerle yeniden açılmaları gibi kopukluklar siyasal partilere ilişkin düzgün bir veri tabanının oluşturulmasını zorlaştırmıştır.

Siyasal partilerin harcama ve gelir kalemlerine ilişkin bilgilerin, Anayasa Mahkemesinin mali denetim kararlarından hareketle derlenmesi, araştırmamızın, Anayasa Mahkemesi mali denetim kararlarının Resmi Gazetede yayınlanması tarihleriyle sınırlı kalmasına yol açmıştır. Bu yüzden, yakın tarihli gelir ve harcama kalemlerine ilişkin verilerin analizi mümkün ola-

mamıştır. Gene aynı nedenden ötürü, seçtiğimiz belli başlı siyasal partilere ilişkin verilerin başlangıç ve bitiş yılları farklılık gösterebilmektedir.

Siyasal Partilerin gelirleri hesaplanırken önceki yıldan devredilen tutar, il örgütlerinden merkeze, merkezden il örgütlerine transferler ve borç kalemleri toplam gelir rakamlarından düşülmüştür. Ancak borç adı altında gösterilen gelirlerin bazı partilerde önemli tutarlar göstermesi üzerine, o yıllara ilişkin borç tutarının yüzdesi ayrıca belirtilmiştir.

Siyasal Partilerin gelirleri, Devlet (Hazine) Yardımı, Aidatlar, Bağış ve Diğerleri başlıkları altında gruplandırılmıştır. Diğerleri başlığı altında gayrimenkul iratları başta olmak üzere, partilerin çeşitli etkinliklerden (balo, kermes, piyango, rozet satışı, vb.) topladıkları paralar ile faiz gelirleri yer almaktadır. Son yıllarda faiz gelirlerinin önemli bir yüzdeye ulaşması nedeniyle oluşturulan tablolarda yalnızca faizin toplam gelirler içindeki payı gösterilmiştir. Tablolarda, hazine yardımı, bağış, aidat ve faiz gelirlerinin sırasıyla Merkez Teşkilatlarının (M) gelirleri içindeki yüzdesi, il örgütlerinin (İ) topladıkları gelirler içindeki yüzdesi, son olarak merkez ve il örgütleri toplamı (T) içindeki yüzdeleri gösterilmiş; son sütunda merkez (M) ve il örgütlerinin (İ) toplam parti gelirlerine yaptıkları katkı payı belirtilmiştir.

Siyasal Parti gelirlerinin incelenmesinde (Bknz. Tablo1-6);

1. Devlet yardımının alınmasıyla birlikte merkez teşkilatının toplam gelire katkı payı, il örgütlerinin katkı payını geride bırakmaktadır. Seçim yıllarında il örgütlerinin katkı payı artmakla birlikte hazine yardımındaki artışların çok fazla ötesine geçmediği görülmektedir.
2. Gelir kategorileri içinde en düşük grup olarak üye aidatları yer almaktadır. Üye aidatlarının milletvekilleri aday ödentileri nedeniyle seçim yılları artmakta olduğu ancak toplam gelir içinde ortalama %10 dolaylarında kaldığı görülmektedir.
3. İl örgütlerinin en önemli gelir kategorisi bağışlardır. Bağışların seçim yılları katlanarak arttığı görülmektedir.
4. Gerek cari fiyatlar, gerekse sabit fiyatlarla seçim yıllarında hazine yardımı dışı gelirlerin arttığı, seçimleri izleyen yıllarda büyük düşüşler kaydettiği görülmektedir (Bknz. Tablo 7-11).
5. Seçim yılları itibariyle iktidara oynayan partilerin hazine yardımı dışında birbirine yakın tutarlarda gelir belgeledikleri görülmektedir. Bu da akla iki şey getirmektedir:
 - a) Hazine yardımı dışı gelir kalemleri düzmece olup, gerçek değildir;

- b) Seçimin rayiç bedeli iktidar partileri için aşağı yukarı aynıdır (Bknz. Tablo:12 -13).
6. Siyasal partilerin seçim başarısı ile gelir kaynakları karşılaştırılmasında;
- a) Hazine yardımı ile oy oranları arasında bir bağlantı kurulamamıştır.
- b) Hazine Yardımı dışı gelirler genellikle Hazine yardımı kadar gösterildiğinden bu gelir kaynağı ile de seçim başarısı açıklanamamaktadır.
- c) Bağış türü yardımlarda seçim yıllarında belirtilen yüksek oransal artış ile seçim başarısı arasında bağlantı kurulabilmektedir.

7. Partilerin tabanın desteğiyle yaşatıldıklarını söylemek güçtür.

Genellikle görülen, Hazine yardımının siyasal partiler için ciddi bir finansal kaynak oluşturduğudur. Gerçekten de sırf bağış ve aidatlarla varlığını kesintisiz sürdüren bir partiye rastlamak çok zordur. Genellikle görülen, rant arayanların konjoktüre göre umut veren siyasal partileri bağış ve aidatlarla iktidara taşımalarıdır (Bknz. Tablo:14-21).

8. İncelediğimiz dönem içinde kıyaslama olanağı bulduğumuz iki seçim dönemi için (1991 ve 1995) partilerin Hazine yardımı dışındaki gelirlerinin sabit fiyatlarla azalma göstermesi (Bknz: Tablo:22) iki şekilde yorumlanabilir:
- a) Siyasal Partiler bağış adı altında topladıkları paraları belgelenmemektedirler.
- b) Hükümetlerin, bütçe kısıtı nedeniyle, kamu harcamaları yoluyla dağıttıkları rantlar azaldıkça, rant arayanların mevcut partilere bağışları da azalmaktadır.

Siyasal Partiler Kanununun, partileri bir takım menfaat gruplarının ağına düşürmemek için öngördüğü Devlet yardımı, mevcut partileri seçmen tabanından kopuk, kamu yararına çalışan dernekler konumuna sokmuştur. Üye aidatlarıyla yaşaması ve yaşatılması gereken partilere genellikle seçimden seçime bağış ve aidat yatırılmaktadır. Partilerce toplanan bu bağışlar, milletvekili aday olmak için ödenmesi gereken bedel biçiminde parti yönetimince kararlaştırılmaktadır. Bu yüzden, seçimi kaybeden bir parti lideri ardarda başkanlığa seçilebilmekte, tabanın istemediği kişilerin parti meclisi üyelikleri ve hatta parti başkanlıkları devam edebilmektedir.

Siyasal Partiler bir kez Meclise girdikten sonra Devlet yardımı artarak devam etmektedir. Bu yüzden seçim yılları dışında partilerin yaptıkları harcamaların, siyasi propaganda faaliyetleri yerine, daha çok, taşıt alımı ve

büro mefruşatına ayrıldığı, artan paranın ise faize yatırılmakta olduğu görülmektedir. Ancak, bu durum, rant arayanların taleplerine dur demek anlamına gelmez. Milletvekili olabilmek için büyük paralar ödeyen kişilerin, seçilsin veya seçilmesin, o paraların karşılığını talep etmelerine şaşırılmak gerekir.

İncelediğimiz dönemde vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasıla içindeki payı hemen hep aynı oranlarda kalmıştır. Özellikle gelirden alınan vergilerinin payının artmaması, hatta kurumlar vergisi payının düşme göstermesi, siyasal partilerin seçmenlerini doğrudan vergilendirme cesareti gösteremelerinin bir belirtisidir. Buna karşılık kamu, dönem sonlarına doğru, vergi dışı kaynaklara ve dolaylı vergilere daha fazla ağırlık vermek suretiyle vergi adaletini bozma pahasına kendisine gelir yaratma durumunda kalmıştır.

Kamunun, giderek, topladığı gelirlerin tümünü faiz ödemelerine harcama durumunda kaldığını, kamu hizmetlerine ayırması gereken fonların hızla azaldığını ve asgari düzeyde hizmet götürebilmek için faiz ödemeleri kadar yeniden borç yaptığını görmekteyiz. Bu durum, hükümetlerin bir takım olmazsa olmaz hizmetlerini varlıklı kesime mali rantlar dağıtarak yapabildiğini göstermektedir.

Faiz dışı bütçenin fazla vermesi kamu hizmetlerinin minimumda tutulduğu anlamına gelir. Kamu kesimi borçlanma gereğinin toplam borç gereksinimi içinde % 20'lere düşürülmüş olması kamu gelirlerinde sağlıklı bir artış sonucu olmayıp, kamu hizmetlerinin bastırılmasından kaynaklanmaktadır. Böyle durumlarda yaşanacak olan yaygın bir hoşnutsuzluk mevcut partilerin dışında çekirdek bir partiye sürpriz bir biçimde iktidar yolunu açabilir.

TABLO 1: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): Demokratik Sol Parti

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Faiz	Katkı Payı
1987	(M)	0.87	0.02	0.09	0.57
	(T)	0.49	0.26	0.20	1.00
1988	(M)	0.73	0.09		0.48
	(İ)	-	0.57	0.28	0.52
	(T)	0.35	0.34	0.15	1.00
1989	(M)	0.55	0.08	0.09	0.52
	(İ)	-	0.38	0.22	0.48
	(T)	0.28	0.19	0.15	0.14	1.00
1990	(M)	0.60	0.17	0.28
	(İ)	-	0.36	0.13	-	0.72
	(T)	0.17	0.30	0.09	-	1.00
1991	(M)	0.48	0.17	0.21	0.54
	(İ)	-	0.50	0.16	-	0.46
	(T)	0.26	0.32	0.19	1.00
1992	(M)	0.82	0.03	0.08	0.69
	(İ)	-	0.41	0.28	0.31
	(T)	0.56	0.15	0.08	1.00
1993	(M)	?				
	(İ)	-	0.43	0.13	0.11
	(T)	?				
1994	(M)	0.74	0.02	0.22	0.71
	(İ)	-	0.37	0.21	?	0.29
	(T)	0.52	0.11	0.08	?	1.00
1995	(M)	0.75	0.12	0.12	0.60
	(İ)	-	0.26	0.10	?	0.40
	(T)	0.47	0.10	0.08	?	1.00
1996	(M)	0.66	0.04	0.30	0.78	
	(İ)	-	0.52	0.15	0.33	0.22
	(T)	0.51	0.14	0.03	0.32	1.00
1997	(M)	0.53	-	0.47	0.83
	(İ)	-	0.49	0.16	0.35	0.17
	(T)	0.44	0.08	0.03	0.45	1.00
1998	(M)	0.40	-	0.60	0.88
	(İ)	-	0.60	0.12	0.28	0.12
	(T)	0.35	0.07	0.02	0.56	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi 27-36 taranarak oluşturulmuştur.

TABLO 2: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): Anavatan Partisi

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Faiz	Katkı Payı
1987	(M)	0.43	0.40	0.10	0.05	0.64
	(İ)	-				0.36
	(T)	0.27				1.00
1988	(M)	0.33	0.28	0.16	0.65 (%20 Borç)
	(İ)					0.35 (%5 Borç)
	(T)	0.21				1.00
1989	(M)	0.50	0.06	0.23	0.19	0.65
	(İ)	-				0.35 (%4 Borç)
	(T)	0.32				1.00
1990	(M)	0.41	0.33	0.23	0.76
	(İ)	-	0.33			0.24
	(T)	0.31	0.33			1.00
1991	(M)	0.57	0.22	0.11	0.05	0.84
	(İ)	-	0.62			0.16
	(T)	0.48	0.29			1.00
1992	(M)	0.67	0.15	0.06	0.05	0.61
	(İ)	-	0.61			0.39
	(T)	0.40	0.33			1.00
1993	(M)	0.71	0.58 (%6 Borç)
	(İ)	-	0.60			0.42 (%2 Borç)
	(T)	0.41	0.27			1.00
1994	(M)	0.74	0.04		0.20*	0.70
	(İ)	-	0.58	0.03	0.25*	0.30
	(T)	0.51	0.20	0.22*	1.00
1995	(M)	0.77	0.10	0.11	0.80
	(İ)	-	0.70	0.10	0.07	0.20
	(T)	0.61	0.15	0.10	0.10	1.00
1996	(M)	0.72	-	0.02	0.26	0.68
	(İ)		0.67	0.09	0.22	0.32
	(T)	0.49	0.22	0.04	0.25	1.00
1997						
1998	(M)	0.53	-	0.01	0.46	0.79
	(İ)	-	0.71	0.09	0.20	0.21
	(T)	0.42	0.15	0.03	0.40	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 27-36 Cilt: 2 taranarak elde edilmiştir.

TABLO 3: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): Refah Partisi

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Faiz	Katkı Payı
1987	(M)	0.21	0.77	-	0.02	0.05
	(İ)	-	0.79	0.16	0.95
	(T)	0.01	0.79	0.15	1.00
1988	(M)	0.92	-	0.06	0.51
	(İ)	-	0.76	0.26	0.49
	(T)	0.48	0.37	0.13	1.00
1989	(M)	0.93	-	0.50
	(İ)	-	-	-	-	0.50
	(T)	0.47	-	-	-	1.00
1990	(M)	0.94	-	-	-	0.23
	(İ)	-	0.69	0.24	-	0.77
	(T)	0.21	0.53	0.19	1.00
1991	(M)	0.25	0.73	-	0.46
	(İ)	-	0.71	0.17	0.54
	(T)	0.11	0.72	0.09	1.00
1992	(M)	0.97	0.02	-	0.51
	(İ)	-	0.60	0.21	0.49
	(T)	0.49	0.35	0.10	-	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 27-36 Cilt: 2 taranarak elde edilmiştir.

TABLO 4: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): SHP, 1995'ten sonra Cumhuriyet Halk Partisi

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Faiz*	Katkı Payı
1991	(M)	0.38	0.13	0.24	0.11	0.62
	(İ)	-	0.47	0.24	0.20	0.38
	(T)	0.23	0.26	0.24	0.15	1.00
1992	(M)	0.41	0.45	0.12	0.53
	(İ)	-	0.47	0.25	0.47 (%13ü Borç)
	(T)	0.21	0.42	0.19	1.00
1993	(M)	0.68	0.03	-	0.24	0.47
	(İ)	-	0.41	0.10	0.30	0.53 (%13ü Borç)
	(T)	0.32	0.23	0.05	0.28	1.00
1994	(M)	0.66	0.12	0.20	0.66
	(İ)	-	0.36	0.57	-	0.34 (%7si Borç)
	(T)	0.43	0.12	0.27	0.13	1.00
1995	(M)	0.72	0.07	0.21	0.76
	(İ)	-	0.68	-	0.32	0.24
	(T)	0.55	0.21	0.34	1.00
1996	(M)	0.45	0.11	0.01	0.43	0.62
	(İ)	-	0.44	0.22	0.34	0.38
	(T)	0.28	0.23	0.09	0.40	1.00
1997	(M)	0.56	-	0.44	0.60
	(İ)	-	0.36	0.21	0.43	0.40
	(T)	0.33	0.15	0.08	0.45	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 27-36 Cilt: 2 taranarak elde edilmiştir.

TABLO 5: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): Doğruyol Partisi

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Faiz	Katkı Payı
1987	(M)	0.22	0.77	-	0.47
	(İ)	-	-	-	-	0.53
	(T)	0.10	0.36	-	-	1.00
1988	(M)	0.06	0.87	-	0.35 (%4 Borç)
	(İ)	-	-	-	-	0.65
	(T)	0.30	-	-	1.00
1989	(M)	-	0.93	-	0.03	0.31
	(İ)	-	-	-	-	0.69
	(T)	-	0.29	-	-	1.00
1990	(M)	0.55	0.31	-	0.34
	(İ)	-	-	-	-	0.66
	(T)	0.18	0.10	-	-	1.00
1991	(M)	0.30	0.28	?	0.50
	(İ)	-	-	-	-	0.50
	(T)	-	-	-	-	1.00
1992	(M)	0.86	-	0.06	0.48
	(İ)	-	-	-	-	0.52 (%7 Borç)
	(T)	0.41	-	-	-	1.00
1993	(M)	0.68	-	-	0.30	0.62
	(İ)	-	0.65	0.02	0.21	0.38
	(T)	0.42	0.25	0.27	1.00
1994	(M)	0.75	-	-	0.25	0.70
	(İ)	-	0.78	0.12	0.30
	(T)	0.52	0.24	0.22	1.00
1995	(M)	0.71	0.06	0.06	0.17	0.85
	(İ)	-	0.75	0.01	0.24	0.15
	(T)	0.61	0.16	0.05	0.18	1.00
1996	(M)	0.87	-	-	0.13	0.51
	(İ)	-	0.58	0.04	0.38	0.49
	(T)	0.45	0.28	0.02	0.25	1.00
1997	(M)	0.67	-	-	0.33	0.72
	(İ)	-	0.67	0.05	0.28	0.28
	(T)	0.48	0.19	0.02	0.31	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi, Kararlar Dergisi Sayı: 26-36 Cilt: 2 taranarak derlenmiştir.

TABLO 6: Başlıca Gelir Kalemleri İtibariyle Genel Merkez (M), İl Örgütleri (İ) ve Toplam Gelirin (T) Bileşimi (%): Milliyetçi Hareket Partisi

Yıllar		Hazine	Bağış	Aidat	Diğer	Katkı Payı
1994	(M)	0.80	0.03	0.17	0.63
	(İ)	-	0.79	0.13	0.08	0.37
	(T)	0.51	0.30	0.06	0.13	1.00
1995	(M)	0.73	0.01	0.16	0.10	0.62
	(İ)	-	0.80	0.13	0.07	0.38
	(T)	0.45	0.31	0.15	0.09	1.00
1996	(M)	0.68	-	0.02	0.30	0.49
	(İ)	-	0.69	0.19	0.12	0.51
	(T)	0.34	0.35	0.10	0.21	1.00
1997	(M)	0.84	0.16	0.45
	(İ)	-	0.72	0.14	0.14	0.55
	(T)	0.38	0.39	0.08	0.15	1.00
1998	(M)	0.74	-	0.26	0.49
	(İ)	-	0.70	0.04	0.26	0.51
	(T)	0.37	0.36	0.01	0.26	1.00

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 27-36 Cilt: 2 taranarak derlenmiştir.

TABLO 7: Sabit Fiyatlarla Yıllar İtibariyle Gelir ve Hazine Yardımındaki Gelişmeler 1987=100; ANAP (1991- 1998) (bin TL)

Yıllar	Toplam Gelir*		%	Hazine Y.		%
	Cari F.	Sabit F.		Cari F.	Sabit F.	
1990	14934774	31808		692818	14755	
1991	43252936	57875	81	40705189	54466	269
1992	26015300	21291	-64	17876622	14630	-74
1993	53137571	25986	22	37249776	18216	24
1994	136879024	32295	24	148017777	34924	91
1995	271785309	34264	6	430252999	54242	55
1996	269264134	19070	-45	253439999	18258	-67
1997						
1998	1435456044	32083	1032959999	23087

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 taranarak derlenmiştir.

Toplam Gelir Hazine Yardımı dışında Genel Merkez ve İl Örgütleri gelirlerini kapsamaktadır.

TABLO 8: Sabit Fiyatlarla Yıllar İtibariyle Gelir ve Hazine Yardımındaki Gelişmeler 1987=100; DYP (1991- 1997) (bin TL)

Yıllar	Toplam Gelir*		%	Hazine Y.		%
	Cari F.	Sabit F.		Cari F.	Sabit F.	
1990	6202036	13209		1399873	2981	
1991	45966236	61506	365	8224677	11005	241
1992	40110380	32827	-47	27669901	22645	105
1993	78999583	38633	17	57656176	47187	108
1994	210958578	49774	28	229105333	54056	14
1995	423542344	53396	7	665957332	83958	55
1996	319863664	22653	-58	259313217	18365	-78
1997	656090667	26103	15	612450418	24367	32

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 taranarak derlenmiştir.

(*Toplam Gelir Hazine Yardımı dışında Genel Merkez ve İl Örgütleri gelirlerini kapsamaktadır.

TABLO 9: Sabit Fiyatlarla Yıllar İtibariyle Gelir ve Hazine Yardımındaki Gelişmeler 1987=100; DSP (1991- 1998) (bin TL)

Yıllar	Toplam Gelir*		%	Hazine Y.		%
	Cari F.	Sabit F.		Cari F.	Sabit F.	
1990	3091758	6584		623872	1328	
1991	10400202	13916	111	3665439	4904	260
1992	4716760	3860	6137836	5023	02
1993	45550529	22275	12789000	6254	24
1994	47008683	11091	-51	50821062	11990	91
1995	164598320	20751	87	147725037	18624	55
1996	138192437	9787	-53	145919999	10334	45
1997	431767944	17178	75	344786902	13717	32
1998	1109321941	24794	44	594734545	13292	04

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 taranarak derlenmiştir.

(*Toplam Gelir Hazine Yardımı dışında Genel Merkez ve İl Örgütleri gelirlerini kapsamaktadır.

TABLO 10: Sabit Fiyatlarla Yıllar İtibariyle Gelir ve Hazine Yardımındaki Gelişmeler 1987=100; SHP, 1995'ten sonra CHP (1991- 1997) (bin TL)

Yıllar	Toplam Gelir*		%	Hazine Y.		%
	Cari F.	Sabit F.		Cari F.	Sabit F.	
1990						
1991	44486864	59526		13800732	18466	
1992	49402106	40432	-33	13679501	11195	-40
1993	60994245	29828	-27	28504176	13939	24
1994	147367055	34770	16	113265777	26724	91
1995	227425260	28671	-18	280635678	35380	32
1996	276761791	19601	-32	106748851	7560	-79
1997	504979176	20091	02	252231401	10035	32

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 taranarak derlenmiştir.

*Toplam Gelir Hazine Yardımı dışında Genel Merkez ve İl Örgütleri gelirlerini kapsamaktadır.

TABLO 11: Sabit Fiyatlarla Yıllar İtibariyle Gelir ve Hazine Yardımındaki Gelişmeler 1987=100; RP (1991- 1995) (bin TL)

Yıllar	Toplam Gelir*		%	Hazine Y.		%
	Cari F.	Sabit F.		Cari F.	Sabit F.	
1988	379319	2234		350000	2062	
1989	791529	2657	18	700000	2350	13
1990	1898180	4042	52	523672	1115	-53
1991	10612054	14199	250	1441318	1978	72
1992	9882144	8087	-44	449637831	7887	30

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-33 taranarak derlenmiştir.

*Toplam Gelir Hazine Yardımı dışında Genel Merkez ve İl Örgütleri gelirlerini kapsamaktadır.

TABLO 12: Seçim Yılları İtibariyle Partilerin Hazine Yardımı Dışı Toplam Gelirleri: Cari Fiyatlar, (bin TL)

Partiler	1987	1991	1995
ANAP	10556722	43252936	271785309
DYP	4593817	45966236	423542344
REFAH	102081	10612054	
DSP	407667	10400202	164598320
SHP		44486864	227425260

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı:26-36 Cilt:2 taranarak derlenmiştir.

TABLO 13: Seçim yılları itibariyle Partilerin Hazine Yardımı dışında milletvekili sayısı başına topladıkları gelir (bin TL)

Partiler	1987	1991	1995
ANAP	23459	96117	494155
DYP	10208	102147	770076
REFAH	226	23582	-
DSP	905	23111	299269
SHP		98859	923747

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı: 26-36 Cilt: 2 taranarak derlenmiştir.

TABLO 14: 1987 Milletvekili Genel Seçim Sonuçlarının Partilerin Gelir Kaynakları ile Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine Yardımı	Hazine dışı Gelir	Oy Yüzdesi
ANAP	4023405	10556722	%36
DYP	518703	4593817	%19
DSP	402825	407667	%8.50
RP	4977	102081	%7.20

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları taranarak derlenmiştir.

TABLO 15: 1989 Mahalli İdareler Seçim Sonuçları ile Partilerin Gelir Kaynaklarının Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine Yardımı	Hazine dışı Gelir	Oy Yüzdesi
ANAP	7982962	16341034	%26
DYP	-	6293121	%30
RP	700000	791529	%12
DSP	718853	1786938	%11

Not: Oy yüzdelerinin hesaplanmasında İl Genel Meclisi seçim sonuçları dikkatê alınmıştır

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE kaynaklarından yararlanılarak derlenmiştir.

TABLO 16: 1991 Milletvekili Seçim Sonuçları ile Partilerin Gelir Kaynaklarının Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine Yardımı	Hazine dışı Gelir	Oy Yüzdesi
DYP	8224677	45966236	%27.00
ANAP	40705189	43252936	%24.00
SHP	13800732	44486864	%20.80
RP	1441318	10612054	%16.90
DSP	3665439	10400202	%10.80

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt:27-36 ile DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları taranarak derlenmiştir.

TABLO 17: 1994 Mahalli Seçim Sonuçlarının Partilerin Gelir Kaynakları ile Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine Yardımı	Hazine dışı Gelir	Oy Yüzdesi
ANAP	148017777	136879024	%22
DYP	229105333	210958578	%22
SHP	113265777	147367055	%14
DSP	50821062	47008683	%9

Not: Oy yüzdelerinin hesaplanmasında İl Genel Meclisi seçim sonuçları dikkate alınmıştır.

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE kaynaklarından yararlanılarak derlenmiştir.

TABLO 18: 1995 Milletvekili Genel Seçim Sonuçlarının Partilerin Gelir Kaynakları ile Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine Yardımı	Hazine dışı Gelir	Oy Yüzdesi
ANAP	430252999	271785309	%19.6
DYP	665957332	423542344	%19.2
DSP	147725037	164598320	%14.6
CHP	280635678	227425260	%10.7

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları taranarak derlenmiştir.

TABLO 19: 1991 Milletvekili Seçim Sonuçları ile Partilerin Bir önceki yıla göre Gelir Artışlarının Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine dışı Gelir	% artış	Oy Yüzdesi	% değişim
DYP	45966236	365	%27.0	0.01
ANAP	43252936	0.81	%24.0	-0.06
SHP	44486864		%20.8	
RP	10612054	250	%16.9	0.05
DSP	10400202	111	%10.8	-

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt:27-36 ile DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları taranarak derlenmiştir.

TABLO 20 : 1994 Mahalli Seçim Sonuçlarının Partilerin Bir önceki yıla göre Gelir Artış oranları ile Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine dışı Gelir	% artış	Oy Yüzdesi	% değişim
ANAP	136879024	%24	%22	-0.02
DYP	210958578	%28	%22	-0.05
SHP	147367055	%16	%14	-0.07
DSP	47008683	-%51	%9	-0.02

Not: Oy yüzdelerinin hesaplanmasında İl Genel Meclisi seçim sonuçları dikkate alınmıştır.

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE kaynaklarından yararlanılarak derlenmiştir.

TABLO 21: 1995 Milletvekili Genel Seçim Sonuçlarının Partilerin Bir önceki yılın Gelir Artışları ile Karşılaştırılması (bin TL)

Partiler	Hazine dışı Gelir	% artış	Oy Yüzdesi	% değişim
ANAP	271785309	.06	%19.6	-0.03
DYP	423542344	.07	%19.2	-0.03
DSP	164598320	.87	%14.6	0.05
CHP	227425260	-.18	%10.7	-0.03

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Cilt: 27-36 ile DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları

TABLO 22: Partilerin Topladıkları Hazine Dışı Yardımın Sabit Fiyatlarla Karşılaştırılması (bin TL) 1987=100

Partiler	1991	Sabit Fiyat	1995	Sabit Fiyat
ANAP	43252936	5787600	271785309	3426500
DYP	45966236	6150700	423542344	5339700
REFAH	10612054	1420000		0
DSP	10400202	1391600	164598320	2075100
SHP	44486864	5952700	227425260	2867200
Toplam		19282600		13708500

Not: Toplama, karşılaştırmanın sağlıklı yapılabilmesi için Refah Partisine ilişkin rakamlar dahil edilmemiştir.

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Cilt: 27-36